

LMM e-nieuws 1

Mei 2007

Heruitgave mei 2018

Inhoud

Inleiding

Sinds 1991 wordt er in Europees verband mestbeleid gevoerd. De inrichting van dit mestbeleid heeft grote consequenties voor de mogelijke bedrijfsvoering op Nederlandse landbouwbedrijven. Het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid (LMM) is een belangrijke informatiebron waar de Nederlandse overheid haar mestbeleid op baseert. Via het uitgeven van deze nieuwsbrief willen wij geïnteresseerden uit beleid, praktijk en onderzoek op een toegankelijke manier informeren over de opzet, de ontwikkelingen en resultaten van dit meetnet.

Belang van LMM voor het beleid

Sinds 1985 wordt er in Nederland mestbeleid gevoerd. Dit begon in eerste instantie met de beperking van de veestapel in reactie op groeiende bewustzijn over de problemen rond mest en eutrofiëring.

De rol van het RIVM in het LMM

Binnen het LMM verzamelt en interpreteert het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) gegevens over grondwaterkwaliteit op landbouwbedrijven, en rapporteert daarover.

De rol van het LEI in het LMM

In 2006 is het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid fors uitgebreid. Door koppeling van meerdere meetnetten wordt een efficiënte invulling gegeven aan monitoringsverplichtingen. Ook ontstaat een unieke bron van informatie voor beleid, praktijk, onderzoek en onderwijs. In dit artikel gaan we in op de rol van het LEI in dit uitgebreide meetnet.

Meetnet begint bij medewerking van ondernemers

Een succesvol Landelijk Meetnet Effecten Mestbeleid valt of staat met de bereidheid van ondernemers om eraan mee te doen. In dit artikel gaan we in op de wijze waarop potentiële deelnemers worden geselecteerd en benaderd. Ook geven we kort aan wat deelname aan het LEI-BIN inhoudt.

Monsterneming door het RIVM: de voorbereiding

Om de waterkwaliteit op landbouwbedrijven te meten, neemt het RIVM monsters van het grondwater. Daarvoor stelt het een monsternemingsplan op. Hoe gaat dat in zijn werk?

Eerste rapportage over het derogatiemetnet

Een belangrijk onderdeel van het LMM is een monitoringnetwerk met driehonderd bedrijven die mogen afwijken van de Europese Nitraatrichtlijn (derogatie). Het eerste rapport over dit derogatiemetnet beschrijft hoe het is opgezet.

Belang van LMM voor het beleid

Sinds 1985 wordt er in Nederland mestbeleid gevoerd. Dit begon in eerste instantie met de beperking van de veestapel in reactie op groeiende bewustzijn over de problemen rond mest en eutrofiëring. In 1991 is de Europese Nitraatrichtlijn (Richtlijn 91/676/EEG van de Raad inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen) van kracht geworden en daarmee was er ook op Europees niveau sprake van mestbeleid.

In 1987 werden de Meststoffenwet en de Wet Bodembescherming van kracht (ter vervanging van de Interimwet Beperking Varkens- en Pluimveehouderijen uit 1984). Hiermee konden eisen worden gesteld aan mestproductie en -gebruik. Met het Besluit Gebruik Dierlijke Mest (BGDM) werden fosfaatgebruiksnormen geïntroduceerd. Deze stelden via het fosfaatgehalte een maximum aan het gebruik van dierlijke mest.

In 1998 is met een wijziging van de Meststoffenwet het Mineralen Aangifte Systeem (MINAS) van kracht geworden. Nederland heeft de Nitraatrichtlijn daarmee geïmplementeerd door een stelsel van verliesnormen in te voeren waarmee de bodemoverschotten op bedrijfsniveau in de hand werden gehouden.

In 1992 is het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid van start gegaan. Binnen dit meetnet wordt de waterkwaliteit in het bovenste grondwater onder landbouwpercelen gemeten. Door deze gegevens te koppelen met bodemoverschotgegevens uit het Bedrijven Informatie Net (BIN) kon berekend worden welke verliesnormen moesten worden gehanteerd om een bepaald milieudoel te halen.

Eind 2003 heeft het Europees Hof geoordeeld dat Nederland de Nitraatrichtlijn niet correct had geïmplementeerd. Dit omdat de Nitraatrichtlijn een stelsel van gebruiksnormen voorschrijft, waarmee het daadwerkelijke mestgebruik direct wordt beperkt, in plaats van indirecte beperking via een norm voor de milieuverliezen (de verliesnormen).

Door het oordeel van het Europees Hof was Nederland genoodzaakt een nieuw mestbeleid in te richten, waarbij een stelsel van gebruiksnormen centraal staat. De hoogte van de gebruiksnormen wordt gerelateerd aan de gewenste milieukwaliteit door de bodemoverschotten uit BIN te koppelen met LMM gegevens. Het gaat hierbij om gebruiksnormen voor de totale gift aan stikstof en fosfaat. Hierbij gaat het niet alleen om kunstmest en dierlijke mest, maar ook alle andere (organische) bronnen van nutriënten.

Daarnaast bevat de Nitraatrichtlijn echter ook een aparte gebruiksnorm voor stikstof uit dierlijke mest. Met de omvang van de Nederlandse veestapel zou deze gebruiksnorm leiden tot een mestoverschot.

Daarom heeft Nederland met de Europese Commissie afgesproken dat graslandbedrijven in Nederland onder bepaalde voorwaarden mogen afwijken (derogatie) van de gebruiksnorm voor dierlijke mest en meer dierlijke mest mogen aanwenden. Dit alles wel binnen de norm voor totaalstikstof. De derogatie loopt tot en met 2009.

Omdat de benutting van nutriënten uit dierlijke mest onder sommige omstandigheden lager kan zijn dan voor de nutriënten uit kunstmest hecht de Europese Commissie eraan dat Nederland de eventuele milieueffecten van de derogatie scherp in de gaten houdt. Hiertoe is het LMM aanzienlijk uitgebreid tot 300 derogatiebedrijven. Jaarlijks worden de milieukwaliteitsgegevens en de gegevens over de bedrijfsvoering van deze 300 bedrijven (geanonimiseerd) aan de Europese Commissie gerapporteerd. De resultaten van deze monitoring zullen van cruciaal belang zijn bij de onderhandelingen om te komen tot een verlenging van de derogatie vanaf 2010.

Daarnaast worden de gegevens uit het LMM gebruikt bij de verdere vormgeving van het mestbeleid. Met de Europese Commissie zijn indicatieve gebruiksnormen voor totaalstikstofen - fosfaat afgesproken. Voor stikstof heeft Nederland zich voorgenomen de gebruiksnormen aan te scherpen zodat de normen die in 2009 worden gehanteerd voldoende streng zijn om de milieunorm (50 mg/LNO₃) die in de Nitraatrichtlijn is opgenomen in het grondwater kan worden gehaald. Hiermee moet ook de kwaliteit van het oppervlaktewater veilig worden gesteld.

Momenteel wordt in het kader van de Evaluatie Meststoffenwet 2007 met behulp van gegevens uit het LMM berekend welke totaal stikstofgebruiksnormen nodig zijn om dit doel te halen.

Renske van Tol, VROM Martin
van Rietschoten, LNV

De rol van het RIVM in het LMM

Binnen het LMM verzamelt en interpreteert het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) gegevens over grondwaterkwaliteit op landbouwbedrijven, en rapporteert daarover.

Achtergrond

Het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid ([LMM](#)) is ontwikkeld en wordt beheerd door het [RIVM](#), in samenwerking met het Landbouw Economisch Instituut (LEI). Het LEI houdt bedrijfsgegevens bij van deelnemende landbouwbedrijven, en het RIVM brengt de grondwaterkwaliteit in kaart en rapporteert daarover. Het LMM is één van de [landelijke meetnetten](#) in beheer bij de sector Milieu en Veiligheid van het RIVM. Deze sector is het kenniscentrum van de overheid op het gebied van milieu. Het RIVM heeft het LMM ingericht naar aanleiding van de Nota Evaluatie Mestbeleid eerste fase uit 1991. Het huidige meetnet is een vervolg op eerdere meetprogramma's voor waterkwaliteit die het RIVM uitvoerde in het kader van de mestwetgeving uit 1986.

Opzet

Het hoofddoel van het LMM is vast te stellen welke veranderingen het gevoerde mestbeleid met zich meebrengt voor de landbouwpraktijk en de kwaliteit van het grondwater. Daarnaast bevat het meetnet een klein aantal zogenaamde proefbedrijven. Op deze bedrijven onderzoekt het RIVM de effecten van mogelijke toekomstige beleidmaatregelen. Het meetnet bestaat in 2007 uit 535 bedrijven, [verdeeld](#) over

de vier belangrijkste grondsoorten in [Nederland](#) (zand, löss, klei en veen). Per grondsoort past het RIVM een andere strategie toe om watermonsters te nemen. In een volgend nieuwsbericht gaan we daar verder op in.

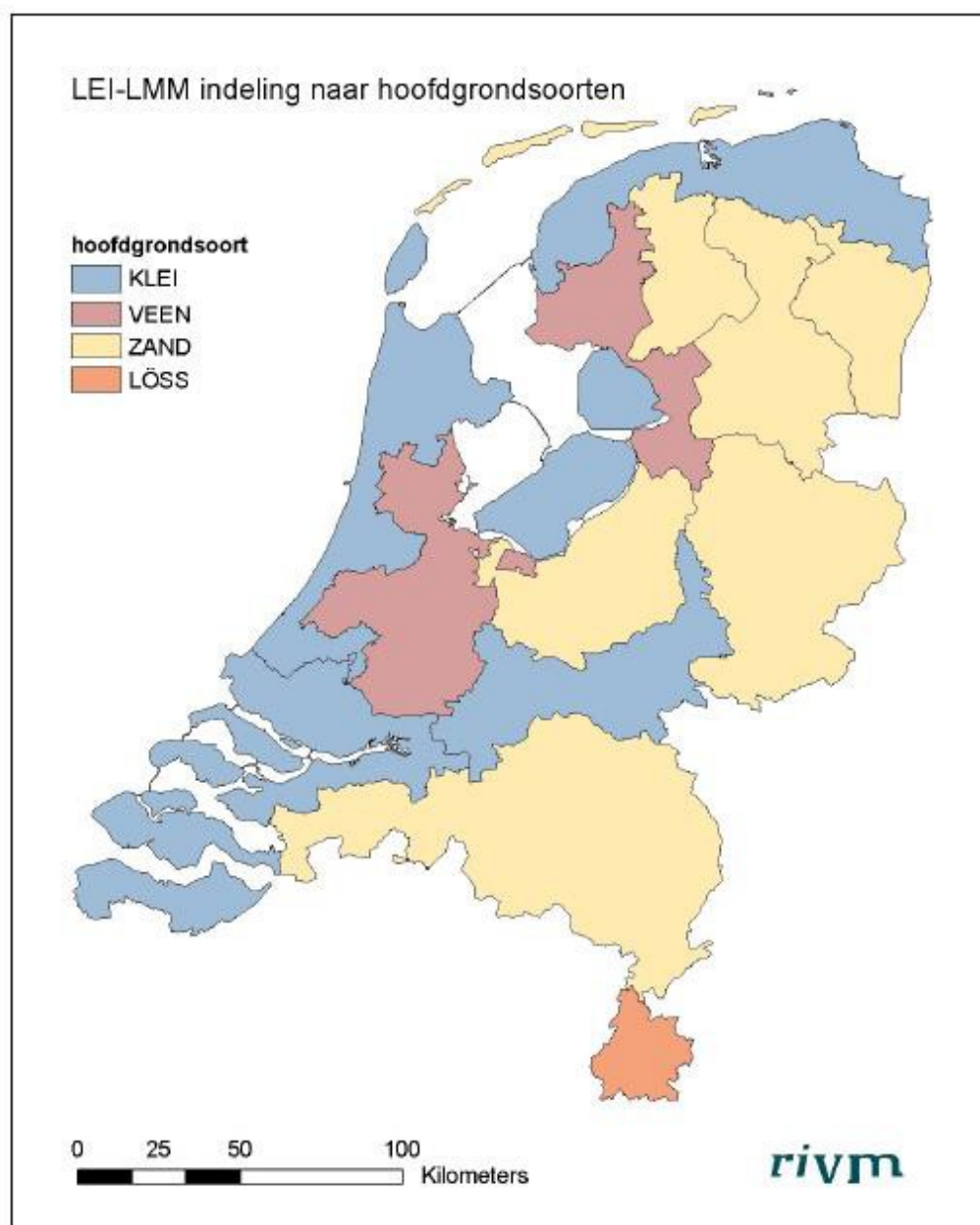
Rapportages

Het LMM fungeert als stabiele databank voor diverse nationale en Europese rapportageverplichtingen (Evaluatie Mestwet, Nitraatrichtlijn, Kaderrichtlijn Water). In veel van de rapportages worden de door het RIVM en LEI in het LMM verzamelde gegevens gecombineerd met gegevens van andere instituten zoals het RIZA, WUR-instituten en het CBS. De rapportages zijn in te zien op de [RIVM-website](#).

Manon Zwart, RIVM

Verdeling van LMM-bedrijven naar hoofdgrondsoort en bedrijfstype

	zand	löss	klei	veen	<i>Totaal</i>
Akkerbouw	45	15	26	-	86
Melkvee	201	25	87	82	395
Overig	40	10	14	-	64
<i>Totaal</i>	286	50	127	82	545

De rol van het LEI in het LMM

In 2006 is het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid fors uitgebreid. Door koppeling van meerdere meetnetten wordt een efficiënte invulling gegeven aan monitoringsverplichtingen. Ook ontstaat een unieke bron van informatie voor beleid, praktijk, onderzoek en onderwijs. In dit artikel gaan we in op de rol van het LEI in dit uitgebreide meetnet.

Achtergrond

Sinds 1992 wordt het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid (LMM) door [RIVM](#) en [LEI](#) samen beheerd. Hoofddoel van dit meetnet is om vast te stellen welke veranderingen in grondwaterkwaliteit en landbouwpraktijk optreden in relatie tot het gevoerde mest- en mineralenbeleid. Het LEI is verantwoordelijk voor de selectie van bedrijven en de vastlegging van gegevens over de bedrijfsvoering op de deelnemende bedrijven. Deze vastlegging wordt gerealiseerd in het Bedrijven-InformatieNet ([BIN](#)).

Uitbreiding van het meetnet

Op 1 januari 2006 is in Nederland een stelsel van gebruiksnormen ingevoerd. Conform de Europese nitraatrichtlijn is in dit stelsel vastgelegd dat het gebruik van dierlijke mest wordt beperkt tot 170 kg stikstof per ha. De Europese Commissie heeft echter voor de periode 2006-2009 goedgekeurd dat Nederlandse graasdierbedrijven onder bepaalde voorwaarden mogen afwijken van deze norm (derogatie). Een van de voorwaarden van deze derogatie is dat de effecten uitvoerig worden gemonitord op een vast netwerk van 300 bedrijven. Deze monitoring is opgenomen in het LMM. Voor de periode 2006-2009 is het LMM uitgebreid zowel wat betreft de hoeveelheid vast te leggen gegevens, als het aantal bedrijven. Doordat bedrijven voor meerdere onderdelen van het LMM tegelijk worden gebruikt, kan worden volstaan met 520 in plaats van 767 bedrijven die in de situatie van losstaande meetnetten nodig zouden zijn om aan alle monitoringsverplichtingen te kunnen voldoen. Op alle deelnemende bedrijven worden naast de financieel-economische boekhouding ook het gebruik en de productie van mest en mineralen zo nauwkeurig mogelijk gevolgd.

Onderzoek en communicatie van resultaten

De resultaten van het LMM leveren niet alleen belangrijke beleidsinformatie maar er ontstaat ook een uniek gegevensbestand dat het mogelijk maakt om de relatie tussen beleid, bedrijfsvoering, milieubelastingen waterkwaliteit nader te analyseren. Onder de noemer 'Uitbreiding en optimalisatie Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid' is het LEI in 2006 met een nieuw onderzoeksprogramma gestart. In dit programma is voorzien in een uitgebreide analyse van de LMM data en communicatie van de resultaten hiervan naar de praktijk en het onderwijs. Ook is voorzien in internationaal wetenschappelijke communicatie van de resultaten. Ten slotte zal aandacht worden besteed aan een slimme en efficiënte koppeling met regionale meetnetten en opschaling naar gebiedsniveau om in de nabije toekomst in te kunnen spelen op een gebiedsgerichte benadering van waterkwaliteit, zoals voorgeschreven in de Europese Kaderrichtlijn Water.

Joan Reijs, LEI

Voor meer informatie: <http://www.lei.wur.nl/NL/nieuwsagenda/dossiers/Derogatie.htm>

Meetnet begint bij medewerking van ondernemers

Een succesvol Landelijk Meetnet Effecten Mestbeleid valt of staat met de bereidheid van ondernemers om eraan mee te doen. In dit artikel gaan we in op de wijze waarop potentiële deelnemers worden geselecteerd en benaderd. Ook geven we kort aan wat deelname aan het LEI-BIN inhoudt.

Hoe worden deelnemers voor het LMM geselecteerd?

Niet alle agrarische bedrijven komen voor deelname aan het LMM in aanmerking. Bij de selectie wordt gebruik gemaakt van bedrijfskarakteristieken volgens de Landbouwtelling. De steekproef is gericht op bedrijven die voor een belangrijk deel het grondgebruik binnen een regio bepalen. Zo worden melkveebedrijven in alle vier de regio's (zand, klei, veen en löss) gevolgd, terwijl akkerbouwers in de regio veen van deelname zijn uitgesloten. De akkerbouw bepaalt immers nauwelijks het grondgebruik in die regio.

Naast het bedrijfstype is ook de bedrijfsomvang van belang. Zeer kleine of extreem grote bedrijven worden bij selectie van deelnemers uitgesloten, evenals bedrijven die geen of minder dan 10 hectare grond gebruiken. Ook worden bedrijven uitgesloten die veel grond ruilen met andere bedrijven.

Tot slot is het van belang dat de ondernemer bereid is deel te nemen aan het LEI-Bedrijven-InformatieNet (LEI-BIN) en dat het RIVM in de gelegenheid wordt gesteld om de waterbemonsteringen uit te voeren. Alleen bij bereidheid om deel te nemen aan beide programma's kan de bedrijfsvoering worden gerelateerd aan de gemeten waterkwaliteit.

criterium	Toelichting
Bedrijfstypes	<u>Regio's zand en loss:</u> <ul style="list-style-type: none">- melkveebedrijven- akkerbouwbedrijven- hokdierbedrijven- overige graasdierbedrijven- veeteeltcombinatiebedrijven- gewassen- en veeteeltcombinaties <u>Regio klei:</u> <ul style="list-style-type: none">- akkerbouwbedrijven- melkveebedrijven- andere graasdierbedrijven- gewassen/veeteeltcombinaties <u>Regio veen:</u> <ul style="list-style-type: none">- melkveebedrijven- andere graasdierbedrijven mits deze gebruik maken van derogatie
Bedrijfsomvang	<ul style="list-style-type: none">- Minimaal 10 ha cultuurgrond in gebruik- Minimaal 16 en maximaal 800 NGE (Nederlandse Grootte Eenheden)
Grondruil	Maximaal 20 procent van het areaal per jaar
Deelname aan de waterbemonsteringen	Aan RIVM informatie verstrekken ten behoeve van het monsternemingsplan. Instemmen met de monsternamen.
Deelname aan BIN	Bereidheid om het LEI inzicht te geven in de financieel-economische en milieu-technische bedrijfsvoering in brede zin.

Wat houdt deelname aan het LEI-Bedrijven-InformatieNet (LEI-BIN) in?

In het BIN houdt het LEI een gedetailleerde administratie van financiële en milieutechnische gegevens bij van ruim 1500 land- en tuinbouwbedrijven <[folder BIN](#)>. Het betreft een representatief panel waarmee bijna 95 procent van de totale agrarische productie wordt vertegenwoordigd.

De vergaring en vastlegging van bedrijfsgegevens in BIN is in handen van een groot aantal LEI-medewerkers; de zogeheten Technisch-Administratief-Medewerkers (TAMs). Elke TAM is verantwoordelijk voor een eigen groep van 30 tot 40 BIN-bedrijven. Dit houdt in dat de TAMs alle facturen verwerken; enkele honderden per bedrijf per jaar. Tevens inventariseren zij voorraden en vragen naar aanvullende gegevens over beweidingsstelsel, gemaaide oppervlakte grasland, etc. Ook leggen zij aanschafmoment, aanschafprijs en soort van alle investeringen vast (bv. grond, machines, gebouwen, quota).

Na afronding van een verslagjaar brengen de TAMs het deelnemersverslag uit aan de BIN-deelnemer. In dat verslag worden de eigen resultaten vergeleken met soortgelijke bedrijven. Specifiek voor het LMM worden de in- en uitgaande mineralenstromen, het mineralenverbruik voor bemesting van gewassen en de mineralenbelasting in de vorm van overschotten op gedetailleerd niveau in kaart gebracht. Het BIN speelt, als bron van gedetailleerde gegevens uit de praktijk, dus een cruciale rol binnen het LMM.

Ton van Leeuwen, LEI

Monsterneming door het RIVM: de voorbereiding

Om de waterkwaliteit op landbouwbedrijven te meten, neemt het RIVM monsters van het grondwater. Daarvoor stelt het een monsternemingsplan op. Hoe gaat dat in zijn werk?

Monsterneming door het RIVM: de voorbereiding

Zodra een ondernemer aangeeft dat hij wil deelnemen aan het Landelijk Meetnet Effecten Mestbeleid (LMM), geeft het LEI de contactgegevens door aan het RIVM. Een veldwerkbegeleider van het RIVM maakt vervolgens een afspraak voor een voorbereidend bedrijfsbezoek.

Tijdens het bedrijfsbezoek bespreekt de veldwerkbegeleider met de deelnemer de bedrijfssituatie. Zo verzamelt hij informatie over het bodemtype en over de grootte en de ligging van de percelen. Ook wil hij weten of er percelen gedraineerd zijn en of er (bedrijfs)sloten aanwezig zijn. Bovendien noteert hij waar de leidingen lopen. Dit is van belang om te voorkomen dat die bij het veldwerk geraakt worden. Ten slotte legt de veldwerkbegeleider aan de ondernemer uit hoe de monsterneming in zijn werk zal gaan.

Na het bedrijfsbezoek werkt de veldwerkbegeleider het monsternemingsplan uit. Dit plan bevat onder andere kaartjes van de percelen, waarop staat waar de monsters genomen zullen worden.

Afhankelijk van het bodemtype en de bedrijfssituatie gaat het RIVM monsters nemen van het grondwater (afb. 1), van het drainwater (afb.2), van het bodemvocht (afb.3), van het oppervlaktewater of combinaties hiervan.

Vervolgens wordt de monsterneming ingepland. De deelnemer krijgt hierover tijdig bericht, zodat hij er rekening mee kan houden in de bedrijfsvoering. De monsternemingen worden handmatig uitgevoerd en duren ongeveer twee werkdagen per bedrijf.

In een volgende nieuwsbrief gaan we verder in op de verschillende soorten monsternemingen en op de verwerking van en rapportage over de resultaten.

Bernard van Elzakker, RIVM

Eerste rapportage over het derogatiemeetnet

Een belangrijk onderdeel van het LMM is een monitoringnetwerk met driehonderd bedrijven die mogen afwijken van de Europese Nitraatrichtlijn (derogatie). Het eerste rapport over dit derogatiemeetnet beschrijft hoe het is opgezet.

Eerste rapportage over het derogatiemeetnet

Het derogatiemeetnet is een belangrijk onderdeel van het [LMM](#), dat in 2006 door het RIVM en het LEI is opgezet. Het meetnet volgt [driehonderd bedrijven](#) die mogen afwijken van de Europese richtlijn voor stikstofgebruik uit dierlijke mest (derogatie). Het meetnet dient om te rapporteren aan de Europese Commissie over de gevolgen van derogatie voor de waterkwaliteit en de landbouwpraktijk.

Het eerste rapport over het meetnet is in maart naar de Europese Commissie gestuurd. Het beschrijft hoe het monitoringnetwerk is opgezet en hoe vanaf 2008 over de resultaten zal worden gerapporteerd. Het rapport geeft onder meer aan wanneer welke cijfers beschikbaar zijn, en met welke rekenmethoden zaken als bemesting en gewasopbrengst berekend worden.

De gebruiksnorm voor stikstof uit dierlijke mest ligt vast in de Europese Nitraatrichtlijn. Deze richtlijn verplicht lidstaten het stikstofgebruik via dierlijke mest te beperken tot maximaal 170 kg per hectare landbouwgrond. De Europese Commissie kan een lidstaat onder voorwaarden toestaan om van deze norm af te wijken.

Nederland heeft in december 2005 die toestemming gekregen voor de periode 2006 tot en met 2009.

Nederlandse landbouwbedrijven kunnen hierdoor een vergunning krijgen om per hectare 250 kilo stikstof afkomstig uit dierlijke mest te gebruiken. Een voorwaarde is wel dat het bedrijf voor minimaal 70 procent uit grasland bestaat. Ongeveer 27.000 Nederlandse landbouwbedrijven hebben zich aangemeld voor derogatie.

Dico Fraters, RIVM